

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.229
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктору економічних наук, професору
Дмитришин Лесі Ігорівні

ВІДГУК

*офіційного опонента, доктора економічних наук, професора, директорки Луганської філії Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова Національної академії наук України» **Заблудської Інни Володимирівни** на дисертаційну роботу Костенка Володимира Анатолійовича «Еколого-економічна оцінка перспектив розвитку зеленої економіки в Західноукраїнському економічному регіоні в умовах сталого розвитку», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Карпатського національного університету імені Василя Стефаника на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»*

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковою тематикою

У сучасних умовах глобальних екологічних викликів, посилення впливу зміни клімату, виснаження природно-ресурсного потенціалу та необхідності переходу до низьковуглецевої моделі розвитку особливої значущості набуває концепція зеленої економіки як одного з ключових напрямів забезпечення сталого розвитку. Традиційні моделі господарювання, орієнтовані переважно на інтенсивне використання природних ресурсів, призводять до погіршення стану довкілля, зростання екологічних ризиків та виникнення соціально-економічних дисбалансів. У зв'язку з цим актуалізується потреба у формуванні економічної системи, яка поєднує ефективне використання ресурсів, екологічну безпеку та підвищення якості життя населення.

Для України питання розвитку зеленої економіки набувають особливого значення в умовах структурних трансформацій, євроінтеграційних процесів та необхідності відновлення економіки на засадах сталого розвитку. Західноукраїнський економічний регіон, який характеризується значним природно-ресурсним потенціалом, різноманітними ландшафтами, лісовими ресурсами, можливостями розвитку відновлюваної енергетики, екологічного туризму та органічного виробництва, має значні передумови для переходу до зеленої економічної моделі. Водночас існують проблеми нераціонального природокористування, антропогенного навантаження на екосистеми, недостатнього рівня впровадження екологічних інновацій та обмеженості фінансових механізмів підтримки екологічно орієнтованого розвитку.

Еколого-економічна оцінка перспектив розвитку зеленої економіки у Західноукраїнському економічному регіоні є важливим науково-практичним завданням, оскільки дозволяє визначити взаємозв'язок між станом природного середовища та економічними процесами, оцінити ефективність використання ресурсів, виявити потенційні напрями екологізації виробництва та сформувані стратегічні орієнтири регіональної політики сталого розвитку.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку нових підходів до управління регіональним розвитком, які забезпечать економічне зростання без погіршення стану довкілля, сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності регіону, розвитку інноваційних секторів економіки та раціональному використанню природного потенціалу. Проведення комплексної еколого-економічної оцінки зеленої економіки дозволить обґрунтувати практичні рекомендації щодо формування ефективної моделі сталого розвитку Західноукраїнського економічного регіону.

Дисертаційна робота виконана згідно з планом наукових досліджень Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, зокрема, науково-дослідною темою «Моделювання процесів управління в соціально-економічних системах» (номер державної реєстрації 0113U005083, 2013–2027 рр.), де автором розроблено дорожню карту розвитку зеленої економіки Західноукраїнського регіону з інтеграцією механізмів ризик-менеджменту та показників моніторингу.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації та висвітлені у 7 публікаціях (серед них: 5 наукових статей у фахових виданнях України; 2 – публікації в наукових конференціях), які мають належний рівень теоретичного й методичного обґрунтування.

Методологічну основу дослідження становлять системний, еколого-економічний, просторово-аналітичний та кластерно-інтеграційний підходи, що забезпечують комплексне вивчення процесів формування та розвитку зеленої економіки в регіональному вимірі. Використання системного підходу дозволило розглядати зелену економіку як цілісну соціо-еколого-економічну систему, елементи якої перебувають у тісній взаємодії та взаємозалежності. Еколого-економічний підхід забезпечив оцінювання взаємозв'язків між економічним розвитком, ефективністю використання природних ресурсів і станом довкілля. Просторово-аналітичний підхід сприяв виявленню територіальних особливостей та регіональних відмінностей розвитку зеленої економіки, а кластерно-інтеграційний підхід дав змогу здійснити типологізацію регіонів і визначити перспективні напрями їхньої екологічної трансформації.

Для досягнення поставленої мети та реалізації завдань дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Методи теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу, індукції та дедукції застосовано для поглиблення теоретико-методологічних засад дослідження, уточнення сутності поняття «зелена економіка», систематизації наукових підходів до її розвитку та формування концептуального базису дослідження. Порівняльний і структурно-логічний аналіз використано для вивчення та зіставлення міжнародних і національних моделей зеленої політики, визначення особливостей їх реалізації та можливостей адаптації зарубіжного досвіду до умов України.

Статистичний аналіз застосовано для оцінювання тенденцій еколого-економічного розвитку регіонів, виявлення закономірностей функціонування зеленої економіки та обробки масиву кількісних показників. Метод головних компонент (Principal Component Analysis, PCA) використано для формування інтегрального індексу еколого-економічного розвитку та визначення вагомості окремих складових у структурі комплексної оцінки. Кластерний аналіз (ієрархічна кластеризація, метод k-середніх та нечітка кластеризація fuzzy c-means) застосовано для типологізації регіонів за рівнем «зеленої готовності», виявлення груп територій зі схожими характеристиками та визначення їхнього потенціалу щодо переходу до моделі сталого розвитку.

Для прогнозування перспектив розвитку зеленої економіки використано методи сценарного моделювання, зокрема підхід Shared Socioeconomic Pathways (SSP), метод backcasting та моделі марковських переходів, що дозволило сформулювати альтернативні сценарії розвитку та оцінити ймовірні траєкторії регіональної трансформації. Картографічні та візуалізаційні методи використано для просторового аналізу й графічного представлення результатів дослідження, виявлення територіальних диспропорцій та інтерпретації закономірностей розвитку зеленої економіки. Методи SWOT-аналізу та ризик-менеджменту застосовано для оцінювання сильних і слабких сторін, можливостей та загроз розвитку зеленої економіки, а також для обґрунтування стратегічних пріоритетів і розроблення практичних рекомендацій щодо забезпечення сталого розвитку Західноукраїнського економічного регіону.

Таким чином, комплексне поєднання зазначених методологічних підходів і методів сформувало науково-методичний інструментарій для проведення еколого-економічної оцінки перспектив розвитку зеленої економіки Західноукраїнського економічного регіону та обґрунтування стратегічних напрямів його сталого розвитку.

Інформаційну базу дослідження становлять офіційні статистичні та аналітичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерству економіки, довілля та сільського господарства України, Статистичного бюро Європейського Союзу (Eurostat), Організації економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD), Програми Організації Об'єднаних Націй з

навколишнього середовища (United Nations Environment Programme, UNEP), Групи Світового банку (World Bank Group), а також законодавчі та нормативно-правові акти України, міжнародні аналітичні доповіді, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, результати власних розрахунків автора та матеріали, отримані в процесі проведення дослідження.

Достовірність отриманих результатів підтверджується використанням офіційних статистичних матеріалів України та наукових праць провідних вітчизняних і зарубіжних учених, а також апробацією основних положень дисертації на 2 наукових міжнародних конференціях. Таким чином, дисертаційне дослідження Костенко В.А. характеризується науковою обґрунтованістю та достовірністю здобутих результатів.

3. Основні наукові результати, одержані автором, їх новизна

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад та розробленні науково-прикладного інструментарію еколого-економічної оцінки перспектив розвитку зеленої економіки Західноукраїнського економічного регіону в умовах сталого розвитку. Отримані результати спрямовані на удосконалення підходів до діагностики рівня «зеленої готовності» регіонів, оцінювання їхнього потенціалу екологічної трансформації та формування стратегічних орієнтирів регіональної політики.

Уперше:

обґрунтовано концептуальну модель еколого-економічної оцінки розвитку зеленої економіки на регіональному рівні, яка інтегрує індикаторний, багатовимірний статистичний, кластерний і сценарний підходи в єдину систему оцінювання «зеленої готовності» територій. Запропонована модель забезпечує комплексне врахування економічних, екологічних, інноваційних та інституційних факторів розвитку і дозволяє визначати не лише поточний стан регіону, а й потенційні траєкторії його зеленої трансформації;

сформовано методику побудови інтегрального індексу розвитку зеленої економіки регіонів на основі методу головних компонент (РСА), що забезпечує статистично обґрунтоване визначення вагових коефіцієнтів показників та дозволяє уникнути суб'єктивності експертного оцінювання. Запропонований індекс створює основу для комплексного порівняльного аналізу регіонів у часовому та просторовому вимірах;

розроблено сценарії розвитку зеленої економіки Західноукраїнського регіону на основі поєднання інтегрального оцінювання, кластерного аналізу та ймовірнісних переходів між групами регіонів. Запропоновано альтернативні сценарії розвитку («інерційний», «помірно-активний», «прискорений»), що дозволяють оцінити можливі зміни рівня зеленої готовності залежно від інтенсивності впровадження екологічних реформ, інвестиційних процесів та інноваційних змін;

розроблено дорожню карту переходу Західноукраїнського економічного регіону до моделі зеленої економіки, яка включає стратегічні напрями екологічної модернізації, механізми управління ризиками, систему моніторингу показників сталого розвитку та інструменти забезпечення ресурсної ефективності.

Удосконалено:

систему індикаторів еколого-економічного розвитку регіонів шляхом її адаптації до сучасних міжнародних підходів оцінювання зеленої економіки, зокрема положень системи екологічно-економічного обліку SEEA, індикаторів зеленого зростання OECD та методичних рекомендацій UNEP. Запропонована система забезпечує комплексне відображення взаємозв'язків між економічними результатами, використанням природного капіталу та екологічною стійкістю;

класифікацію регіонів за рівнем еколого-економічного розвитку шляхом застосування нечіткої кластеризації (fuzzy c-means), що дозволяє врахувати проміжні та перехідні стани територій між різними рівнями «зеленої готовності» та більш точно визначити їхній трансформаційний потенціал;

Набули подальшого розвитку: методичні засади поєднання індикаторного, статистичного та сценарного аналізу для обґрунтування регіональної політики зеленого зростання; підходи до оцінювання регіонального потенціалу зеленої економіки через врахування просторової неоднорідності територій, різного рівня природно-ресурсного забезпечення, інфраструктурних можливостей та інституційних передумов екологічної модернізації; інструментарій стратегічного управління зеленою трансформацією регіонів шляхом інтеграції методів SWOT-аналізу, оцінювання ризиків та сценарного прогнозування.

Наведені у дисертації положення наукової новизни, висновки та рекомендації характеризуються належним рівнем обґрунтованості, що підтверджується опрацюванням значного масиву фундаментальних наукових праць, використанням статистичних даних та достатнім рівнем апробації й оприлюднення результатів дослідження.

4. Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх практичного застосування під час формування та реалізації державної і регіональної політики у сфері сталого розвитку, екологічної модернізації економіки та впровадження принципів зеленої економіки в процесі повоєнного відновлення України. Розроблені в дисертації теоретичні положення, методичні підходи та практичні рекомендації можуть бути використані органами державної влади та органами місцевого самоврядування для обґрунтування стратегічних документів регіонального розвитку, оцінювання ефективності реалізації екологічної та соціально-

економічної політики, а також прийняття управлінських рішень щодо забезпечення сталого розвитку територій. Запропонований науково-методичний інструментарій може бути використаний у діяльності обласних агенцій регіонального розвитку, центрів енергоефективності, екологічних установ, індустріальних і технологічних парків для проведення комплексного моніторингу рівня «зеленої готовності» територій, визначення пріоритетних напрямів екологічної трансформації, оцінювання результативності реалізації природоохоронних заходів та розроблення програм підвищення ресурсної ефективності й конкурентоспроможності регіональної економіки.

Окремі результати виконаного дисертаційного дослідження знайшли своє практичне застосування в діяльності ТОВ «Ростімекс».

Теоретичні положення та практичні рекомендації дисертаційної роботи використані в навчальному процесі при викладанні курсів «Економіка природокористування та охорона довкілля» та «Прогнозування економічних процесів» для студентів спеціальності 051 Економіка на економічному факультеті Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 2026-01-26/06-12/1038 від 07.05.2026 р.).

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертація та наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не містять порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації).

6. Дискусійні положення та зауваження до роботи

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, її актуальність, наукову новизну, теоретичну та практичну значущість, слід відзначити наявність окремих положень дискусійного характеру, які потребують додаткового обґрунтування або уточнення та можуть стати предметом наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації, зокрема:

1. У підрозділі 1.1 «Еволюція та сутність концепції зеленої економіки» (с. 23–41) здійснено ґрунтовний аналіз еволюції концепції зеленої економіки та міжнародних підходів до її трактування. Проте слід звернути увагу, що слабо висвітлено сучасний досвід країн Центральної та Східної Європи, які проходять схожий із Україною етап структурної трансформації економіки, який вкрай важливий для розуміння змісту еволюції.

2. У підрозділі 2.2 «Формування системи індикаторів та інтегрального показника еколого-економічного розвитку» (с. 81–94) автор обґрунтовує застосування методу головних компонент (PCA) для побудови інтегрального індексу. Необхідно було здійснити порівняння отриманих результатів із альтернативними методами багатокритеріального оцінювання (TOPSIS, Entropy Weight Method, АНР або PROMETHEE), що підтвердило б стійкість запропонованої методики та підвищило переконливість отриманих результатів.

3. У підрозділі 2.3 «Оцінка еколого-економічного стану Західноукраїнського економічного регіону» (с. 95–109) проведено комплексний аналіз стану регіону, однак недостатньо уваги приділено аналізу міжрегіональних диспропорцій усередині Західноукраїнського економічного регіону. Слід було детально охарактеризувати причини істотних відмінностей між областями щодо рівня «зеленої готовності», інституційної спроможності та ресурсного потенціалу.

4. У підрозділі 3.1 «Оцінка та прогнозування перспектив зеленої економіки в регіональному контексті» (с. 115–130) результати кластеризації регіонів достатньо повно обґрунтовані статистично, однак характеристика сформованих кластерів переважно зосереджується на кількісних показниках. Вкрай необхідно доповнити аналіз якісною оцінкою впливу інституційних, управлінських та інвестиційних чинників, які визначають належність регіонів до відповідних кластерів.

5. У підрозділі 3.2 «Сценарне моделювання перспектив розвитку зеленої економіки» (с. 131–141) побудовано альтернативні сценарії розвитку регіону, проте недостатньо деталізовано припущення, покладені в основу кожного сценарію. Більш чітке визначення кількісних параметрів (темтів інвестицій, обсягів фінансування природоохоронних заходів, показників декарбонізації, розвитку відновлюваної енергетики тощо) сприяло б підвищенню обґрунтованості прогнозних оцінок.

6. У підрозділі 3.3 «Розробка стратегічних орієнтирів та рекомендацій щодо регіональної політики зеленої трансформації» (с. 142–163) запропоновано дорожню карту розвитку зеленої економіки та комплекс фінансових інструментів, зокрема зелені муніципальні облігації, державно-приватне партнерство та грантові механізми. Водночас явно не вистачає оцінки фінансової спроможності територіальних громад щодо використання цих інструментів, а також визначення можливих ризиків їх практичного впровадження.

Зазначені зауваження мають переважно дискусійний та рекомендаційний характер, не знижують загального високого наукового рівня дисертаційної роботи та не впливають на її теоретичну і практичну цінність, однак можуть бути враховані автором у подальших наукових дослідженнях.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційне дослідження Костенка Володимира Анатолійовича на тему «Еколого-економічна оцінка перспектив розвитку зеленої економіки в західноукраїнському економічному регіоні в умовах сталого розвитку» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, містить положення наукової новизни, має теоретичне та практичне значення та відповідає спеціальності 051 «Економіка».

Дисертаційна робота Костенка Володимира Анатолійовича на тему «Еколого-економічна оцінка перспектив розвитку зеленої економіки в західноукраїнському економічному регіоні в умовах сталого розвитку», відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), а її автор – Костенко Володимир Анатолійович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор

директор Луганської філії

Державної установи «Інститут

економіко-правових досліджень

ім. В.К. Мамутова

Національної академії наук України»

Інна ЗАБЛОДСЬКА

